

CLASSE SOCIAL I SENTIMENT DE PERTINENÇA AL PAÍS VALENCIÀ

Amengual Requena, Patricia
Arduengo Hurtado, Joel
Blai Fernández-Serrano, Andreu
Muñoz Gimeno, María
Pedro Aznar, Paula Tello
Torres, Steven

Resum

Aquest article pretén conèixer com és la distribució del sentiment de pertinença etnoterritorial segons la classe social al territori valencià. La qüestió de la nació i el nacionalisme és un fenomen que ha preocupat a la sociologia en tant de la seua rellevància social en les societats contemporànies. El cas valencià és particular degut a la influència de distintes identitats que conviuen i que resulten sovint conflictives. Les dades obtingudes en aquesta investigació mostren com en cada classe social predomina el sentiment identitari que iguala espanyolisme y valencianisme. No n'hi ha una relació de dependència molt forta entre ambdues variables, encara que les classes altes mostren una identitat més valencianista que espanyolista relativament major a la de les classes baixes. La qüestió identitària constitueix un objecte d'estudi ampli y complex que no pot explicar-se a soles mitjançant una única variable com la classe social.

CLASSE SOCIAL I SENTIMENT DE PERTINENÇA AL PAÍS VALENCIÀ

I. INTRODUCCIÓ

La qüestió que anem a estudiar en aquest article és la distribució dels valors nacionalistes al País Valencià en funció de la posició a l'estructura de classes. Emplem el sentiment etnoterritorial i la ubicació a l'estructura de facilitats per l'Enquesta Valenciana de Valors del 2017, com indicadors dels valors nacionalistes. Hem escollit aquest tema no sols pel seu interès científic a la nostra disciplina, sinó també per a poder conèixer millor el temps que ens ha tocat viure, on els conflictes socials amb motiu de la identitat estan molt presents en un país on el cleivill nacionalista condiona la política, alhora que cohesiona a una part molt important de la societat. L'aplicació que esperem que se li done al nostre treball és en primer lloc, contribuir a l'estudi de les classes socials, molt important a la sociologia, però també ajudar a aprofundir en les percepcions nacionalistes del País Valencià.

En quant als objectius, l'objectiu general de l'article és conèixer com és la distribució del sentiment de pertinença etnoterritorial segons la classe social al territori valencià. A més, cal identificar si la classe social té algun tipus de relació amb el sentiment etnoterritorial al País Valencià. Per altra part, un altre objectiu específic és conèixer si la identitat valenciana és més present en les classes baixes que en les altes. Pel que hem estudiat en el marc teòric, les classes altes s'apropen al nacionalisme espanyol o al blaverisme i en aquest informe volem verificar si aquestes afirmacions se corresponen amb les dades obtingudes a l'any 2017.

Pel que fa a l'estructura de l'article, en primer lloc farem una revisió bibliogràfica sobre la qüestió plantejada. Tractarem les teories sobre la relació entre el nacionalisme i la classe social en un sentit més ample o general alhora que concretarem amb estudis que investiguen el cas valencià. A continuació, explicarem la metodologia emprada per a la realització de l'article, aixina com les característiques de la mostra i les variables. En el següent apartat, mostrarem els resultats obtinguts després d'analitzar les dades utilitzades. Finalment, en l'últim apartat explicarem les nostres conclusions sobre aquests resultats.

II. MARC TEÒRIC

L'estudi de la identitat nacional, la nació i el nacionalisme és un tema recurrent en distintes disciplines de les ciències socials i humanes, des de la politologia i la història fins a la sociologia o l'antropologia, degut a la seua importància en les societats modernes i la construcció d'aquestes. Segons Hroch (1994), els psicòlegs socials coincideixen en considerar la necessitat de l'individu d'identificar-se amb una entitat superior com una constant antropològica en la que cada ésser humà disposa de diferents objectes amb els que poder identificar-se. Per tant, la persistència de la identitat nacional té la seua explicació en aquesta necessitat humana d'identificació, alhora que la búsqueda de la identitat nacional radica en la crisi de les antigues identitats i de les tradicions llegades generades per la crisi general de la societat feudal. Els diferents paradigmes clàssics del nacionalisme (Reyes 2018) situen l'origen de la nació en diferents trets o elements, tant

ètnics i objectius, com ara la llengua o la religió, com polítics o subjectius com el sentiment de pertinença. La pròpia estructura de l'industrialisme capitalista prepara el terreny per a l'aparició de la nació per suplir els llaços ètnics per lligams polítics i que s'expliquen per interessos econòmics. La nació, i per tant el nacionalisme s'insereixen dins de l'estructura social en tant que conformen elements de caràcter social, cultural, ètnic, polític i econòmic. El sentiment de pertinença a una nació és un tret de la identitat humana que inevitablement interacciona amb la classe social i la identitat amb aquesta.

Les classes són grups integrals formats per individus que tenen una relació comuna amb els mitjans de producció. Les classes estan limitats en nombre i estan, en un principi, ordenades jeràrquicament: hi ha una classe dominadora, d'altres de dominades. Per definició, les classes tenen interessos materials antagònics i, presumptament, una aguda frontera social (marcada al capitalisme per la propietat o no propietat de capital) que les separa. Com qualsevol altre grup, les classes socials poden ser més o menys auto-conscients i són les condicions de l'estructura social les que possibiliten una major o menor consciència (Hechter, 2020). Com s'identifica l'individu en els dos grups de referència, nació i classe? Si l'individu s'identifica amb gent amb una situació socio-econòmica similar s'identifica en la classe; si s'identifica amb gent que, malgrat ser diferents, tenen un marcador cultural similar, la identificació correspon a la qüestió etnoterritorial.

A les ciències socials, fou la tradició marxista la que més atenció va posar en el nacionalisme en relació a la classe social. Per a una majoria d'autors (Kostantaras, 2018) la nació ha de ser compresa com una estructura social, econòmica i política altament articulada entorn uns interessos de classe molt concrets. La inclusió de les classes populars fou, més enllà d'una voluntat integradora, una necessitat per a portar a terme el programa de les revolucions liberals front l'antic règim. Aquest fet ha estat obert a debat, posant-se en dubte l'interés del nacionalisme per mobilitzar a les masses. Més que l'interés, fou la necessitat i el fet de compartir moment històric. El paper de les classes mitjanes (Hobsbawm, 1983) van suposar una reacció conservadora al progrés generalitzat de la democràcia electoral. La proliferació de tradicions vinculades al discurs de la nació s'haurien d'analitzar, des d'un punt de vista polític, com una reacció destinada a assentar una visió de la nació i d'unitat d'interessos interclassista entre les masses i la classe alta.

Les perspectives modernes debaten sobre la mútua influència dels sentiments de classe i de nació. Fins i tot arriben a plantejar la idea de què cada classe constitueix els seus propis discursos al voltant del que significa ser membre de la nació, i les implicacions que deriven d'aquesta condició. Hi ha en aquest punt una clara influència de les teories decolonials.

La qüestió etnoterritorial al País Valencià segons la classe social ha sigut un tema d'estudi de relatiu interès per les ciències socials al territori. La seua condició d'espai territorial amb una cultura i història pròpies inserit en l'Estat Espanyol crea una dualitat cultural dins la qual conviuen en conflicte identitats nacionals disperses: unes pròpies del territori (el valencianisme), unes altres de tints centralistes (espanyolistes) i unes altres que ballen entre els dos extrems. Dins de cada grup de nacionalistes veiem com té

concepcions i valors diferents segons el grup al qual s'adhereixen. La unitat narrativa de la nacionalitat es fragmenta i es forma la contradicció d'un conjunt de discursos que pretenen, cadascun per separat, ser l'ànima nacional (Aedo, 2009).

Aquesta situació genera un espai polític dual: classe i nació. Mentre que la burgesia d'altres territoris s'abanderava a la idea «d'un estat per cada nació», i afloriren moviments culturals i literaris per reivindicar la independència cultural junt la política. El discurs nacionalista ha donat una idea de fixesa a la comunitat, amb una marcada relació amb un lector pertanyent a la classe alta en els inicis de la modernitat, però amb l'expansió de l'educació no sols les classes cultes tindran accés als textos sinó també les classes més analfabetes, les quals entraran a la comunitat imaginada nacional (Aedo, 2009). Aquesta evolució que s'ha pogut donar a altres territoris com poden ser Catalunya i el País Basc, mai s'ha donat al País Valencià com un moviment hegemònic. Més aviat, les elits valencianes, històricament vinculades a la propietat de terres i als petits comerços, sempre ha tendit a perpetuar una situació de discriminació cap a la cultura autòctona en favor de la cultura castellana.

Sense anar més lluny, la dreta regionalista, caracteritzada per un alt grau de nacionalisme espanyolista i anticatalanisme, té el seu origen històric en l'aristocràcia i les classes altes, mentre que el regionalisme democràtic, en les classes populars (Fuster, 1976). Sense obviar la importància de la llengua com a element identitari, la qüestió nacional històricament també s'ha conformat en torn a la dualitat de la classe i per tant, ens és imprescindible un estudi de la classe com a variable fonamental, per veure si això continua sent de la mateixa manera o l'estructura social ha variat respecte altres èpoques.

Els treballs fets fins ara estableixen certes tipologies de nacionalismes al País Valencià. Concretament, el treball de Martín Cubas (2007: 6) proposa en primer lloc, el Fusterianisme clàssic: el País Valencià és part de la nació catalana, integrat en el projecte polític dels Països Catalans. En segon lloc, les anomenades «terceres vies», on el País Valencià és un projecte nacional propi però amb una adscripció cultural i lingüística bàsicament catalana. En tercer lloc, l'Estatuari estricte: el País Valencià/Comunitat Valenciana és una comunitat autònoma espanyola; caracteritzada per una història institucional diferenciada, amb llengua pròpia però no secessionista respecte al català. En quart lloc, el ja mencionat blaverisme: el Regne de València i/o Comunitat Valenciana com un projecte regional/nacional propi, amb llengua diferent de la catalana. I per últim, l'espanyolisme uniformista: la Regió Valenciana i/o «Levante» com part de la nació espanyola, regió que participa essencialment de la cultura castellana amb manifestacions valencianes enteses com dialectals respecte del castellà i considerades secundàries.

El valencianisme democràtic inspirat en les idees fusterianes, vinculat a la catalanitat, s'enfrontava a la dreta valenciana fortament arrelada a bases antidemocràtiques i conservadores, i a una idea ortodoxa d'Espanya. La història relacionada amb la trajectòria de Las Provincias (LP) n'és bona mostra: el seu origen se situa en les classes altes i l'aliança oligàrquica que portà i sostingué La Restauració. La història de Las Provincias no és altra que la història de l'anticatalanisme dins del territori valencià que fomentava la cristallització d'un «valencianisme» vagament regional,

sucursalment centrípet i intoxicat d'anticatalanisme; alhora que també ha sigut obra d'aquesta classe que va crear Las Provincias, el deficient desenvolupament econòmic del País Valencià i la formidable immobilització històrica en què sembla estem encallats.

Per tant, mentre sorgia un valencianisme democràtic arrelat en bases democràtiques i les classes populars, sorgia també un blaverisme regional fomentat per l'aristocràcia i el mateix Estat, que veuen perillar els seus interessos com a classe dominant davant el naixement d'un moviment polític i cultural, d'afirmació de la identitat valenciana i de la llengua pròpia, i dels valors democràtics contraris a la dictadura. Aquesta fonamentació del blaverisme xenòfob-xovinista, ha sigut utilitzada per la destrucció de la identitats del valencians aixina com de moviments democràtics que reclamaven més drets i llibertats per part de les classes altes. Més recentment, l'ha emprada el Partit Popular, per assegurar el seu monopoli polític que defensa els interessos de les classes dominants. El blaverisme recau en un nacionalisme exacerbant, narcisista i mitòman, radicalitzat per l'espanyolisme i subsumit en un regionalisme que perd els seus orígens en el segle XIX. Es caracteritza també pel seu antiintel·lectualisme, el qual cal connectar amb les posicions de la ideologia del franquisme en relació a la cultura, heretades al seu torn del pensament espanyol reaccionari. Així doncs, existeix una relació entre l'origen del regionalisme valencià defensor de l'espanyolisme més reaccionari i les classes altes (Viadel 2015).

La identitat valenciana de caire més regionalista, fou instrumentalitzat per les classes dirigents en veure perillar l'hegemonia i com una fórmula d'aconseguir noves formes de legitimació, l'anticatalanisme «només s'estimula com a conseqüència d'una instrumentalització política: quan es constata una amenaça contra les concepcions centralistes i unitaristes de l'Estat» (Flor, 2014). També s'ha apuntat que les classes burgeses majoritàriament haurien optat pel regionalisme anticatalanista, el que podria ser una reacció al fusterianisme, la legalització dels sindicats i a les victòries dels partits d'esquerra. Tot i això, imaginar-lo únicament com un instrument de les classes dominants potser és una mica simplista (Flor, 2014).

El blaverisme combinà en la transició una pressió «des de dalt» (des dels mitjà i des de les institucions encara controlades per l'establishment franquista, l'Ajuntament de València, la Diputació de València i els governs civils) i «des de baix», en concentracions efectives contra les autoritats democràtiques. Fins a 1979 el blaverisme no s'apoderà del carrer, fins que Unión de Centro Democrático (UCD) i Las Provincias no decideixen jugar la carta de l'anticatalanisme, aquest es mantindrà minoritari, encara que sempre in crescendo. En eixe any esdevindrà un moviment de masses eficaç, per mitjà de la pressió directa constant, que donarà peu a un Estatut l'any 1982, el nou marc institucional i simbòlic resultat de la transició, catapultà el blaverisme i es produirà: 1) el regionalisme ordinari que promourà el nou marc autonòmic i la Generalitat; 2) la reconducció de la mobilització del blaverisme per UV; 3) la disminució de la violència del carrer i del setge contra les institucions democràtiques, així com 4) una certa decadència consegüent del Grup d'Acció Valencianista (GAV) (Flor 2010).

Finalment el PP ocuparà la major part de l'espai que havia ostentat UV i intensificarà l'allunyament institucional i polític envers allò català, mitjançant l'assumpció

i la instrumentalització del blaverisme, el PP ha assolit resultats electorals superiors al 50% dels votants i èxits ininterromputs des de 1993. El fet que el PP es presente com «el» partit «valencianista» (l'esquerra i el nacionalisme valencià serien sucursalistes respecte Catalunya) i el partit que defensaria «els» interessos dels valencians, junt amb altres factors, com les crisis internes del PSPV-PSOE, ajudarien a entendre la consolidada hegemonia electoral que presenta el centre-dreta espanyol al País Valencià.

El blaverisme —malgrat comptar amb algun element entre l'alta burgesia, els dirigents franquistes i la intel·lectualitat— fou un fenomen bàsicament de classes mitjanes tradicionals, sobretot entre els simpatitzants, tot i que també en part entre els militants. El substrat ideològic fou un espanyolisme que incloïa un ús subordinat del valencià i fins i tot l'abandó de la transmissió de la llengua amb la intenció d'ascendir en l'escala social, una part fonamental (fins i tot dels quadres dirigents d'UV) en procedirà del teixit associatiu faller. L'autodefinició de la base social és la de ser un moviment interclassista i de molt ampli ventall, en què cabrien «tots» els valencians «de veritat». (Flor 2010)

L'anticatalanisme, caldrà insistir-hi, no fou el resultat d'una improvisació, una part de la classe dominant valenciana n'apostà com una estratègia organitzada. Broseta fou un dels líders intel·lectuals i polítics d'aquesta estratègia, que inclogué el suport o la justificació de la violència política anticatalanista al País Valencià: la violència fou funcional per a la dreta anticatalanista valenciana. Contribuí a silenciar socialment el valencianisme i a imposar les tesis blaveres. Les persones amb alt capital cultural (polítics, professors, periodistes, etc.) foren el blanc privilegiat dels atacs catalanistes, ells eren els qui més podien qüestionar l'hegemonia de les elits conservadores valencianes. La violència contribuï, doncs, a la preservació de l'hegemonia política de les elits que havien donat suport a la dictadura franquista. Però davant de qualsevol hegemonia sempre hi ha resistents i als valencianistes no se'ls féu callar, han acabat conformant una mena de subcultura política al País Valencià (Flor, 2010).

Tot i això, eixa mena de identitat que venim definint com a blaverisme, seria tractada per Marqués com a «fosca» consciència o com a mala consciència, encara que l'autor les considera molt diferents (Castelló, 2000). Les persones amb una fosca consciència estarien alienades, no comptarien amb una consciència plena, manquen d'autodeterminació i autoafirmació, diuen ser valencians però no saben ben bé què és ser valencià o com definir què és ser valencià, més enllà de no ser català, no tenen un sentiment «real» de pertinença com a tal, com a comunitat.

Com a fruit del «narcisisme» dels valencians amb fosca consciència, el tracte rebut per part de l'Estat es nega, evitant els comportaments reivindicatius, que pogueren portar al canvi social, fomentant el conformisme en la situació present (Castelló 2000). Per altra banda, la mala consciència és pròpia d'aquelles persones, situades més bé en les elits dominants, més concretament, en la dreta democràtica. Les persones situades en posicions de mal consciència tenen un discurs sistemàtic de justificació, el qual manipula els valencians i els converteix en persones alienades. Són persones conscients de la situació (no en tenen fosca consciència) en la que es troba la ciutadania valenciana,

però que empren el seus recursos per tal d'evitar que els altres siguen conscients, emprant una estratègia de reproduir la fosca consciència (Castelló 2000).

El canvi experimentat per la economia valenciana al llarg del segle XX va donar pas a un canvi estructural de modernització que la situa ben a prop de les economies de les regions més desenvolupades d'Europa. Tanmateix, el nivell de vida va ser prou inferior, ja que la desigualtat es reduïa més ràpidament en estes regions europees i en el conjunt de l'Estat espanyol (Castelló 1999).

Estos canvis estructurals van influir en la consolidació d'una estructura de classe prou marcada i i va impulsar la substitució lingüística del valencià a favor del castellà entre sectors amplis de la societat valenciana, sobretot entre les capes mitjanes urbanes. La llengua, en tant que element simbòlic, forma part de la identitat col·lectiva nacional. Per tant, podem afirmar que la substitució lingüística, sobretot entre les capes mitjanes urbanes, es relaciona amb una pèrdua de valor de la identitat valenciana. (Castelló, 1999)

En quant a l'espai polític de la societat valenciana, aquest és almenys bidimensional en operar al mateix temps la dimensió de classe i la dimensió nacional. L'espanyolisme associat a l'estat en la seua versió castellanista no compta amb un partit nacionalista pur com pot ser l'RPR francès. Per aquesta raó, el mateix Partit Popular en València s'entén com hereu d'aquesta corrent identitària, a més d'apropar-se als estrats més alts en termes de dimensió de classe. El PSOE acompleix esta funció de manera subsidiària ja que en comparació amb la resta d'Espanya, el PSPV es més autonomista. És a dir, al País Valencià, la dimensió de classe i la dimensió nacional, almenys en l'espai polític estan prou entrelaçats (Castelló 1999).

També n'hi han partits de tall etnoterritorial, encara que amb l'excepció de Compromís actualment, han tingut una presència institucional minoritària. Pel que fa a la dimensió d'identitat valenciana cal destacar que mentre que Unió Valenciana ha estat el portaveu polític del blaverisme, UPV/Bloc han estat els portaveus polítics del catalanisme, o almenys han assumit un programa nacional valencià. En qualsevol cas, tornem a trobar la dimensió de classe difícilment independent de la nacional ja que UPV, Bloc, manifesten defendre a la classe baixa; UV queda més a prop de les classes altes (Castelló 1999).

Una vegada feta la revisió bibliogràfica, i tornant als objectius de l'article, veiem com existeix una relació entre el nacionalisme i la classe social, en tant que l'origen d'aquest en el territori valencià explicita valors democràtics arrelats a les classes populars que s'enfronten a idees contràries a la democràcia defensades per les classes altes i dirigents al nostre territori. Ara, ens queda conèixer com és a l'actualitat i si aquesta relació continua present.

III. METODOLOGIA I TÈCNIQUES D'ANÀLISI

Pel que fa a la metodologia, hem emprat aquelles ferramentes estadístiques que millor s'adapten a les variables emprades en l'estudi, així com als objectius que es volen aconseguir. A través de l'anàlisi de les dades que obtenim, podrem conèixer la situació

en la que el País Valencià es troba en relació a la classe social i el sentiment etnoterritorial, allò que ens permetrà establir unes conclusions generals.

En relació a l'univers en el qual se centra la base de dades escollida és la ciutadania del territori del País Valencià de més de 18 anys. En quant al disseny mostral que utilitza aquesta base de dades es tracta d'un tipus de mostreig estratificat i per conglomerats. La distribució de la mostra s'ha realitzat per províncies i grandària d'habitat. Les grandàries d'habitat utilitzades han sigut les següents:

≤ 5.000

De 5.001 a 20.000

De 20.001 a 100.000

Més de 100.000

La grandària mostral de la base de dades és de 2018 entrevistes. Per últim, en relació a l'error mostral atribuïble a la mostra és $\pm 2,2\%$; en el cas teòric de que la mostra haguera sigut estrictament aleatòria amb un nivell de confiança del 95% i $p=q=0,5$.¹

La variable dependent escollida es tracta del sentiment etnoterritorial, materialitzada a la pregunta «Quina de les següents frases diria vosté que expressa millor els seus sentiments?», que va des de «em sent únicament espanyol» fins a «em sent únicament valencià», passant per «tan espanyol com valencià» i «més espanyol que valencià», i a la inversa. Es tracta d'una variable ordinal. Al qüestionari, trobem aquesta qüestió en la P32.

D'altra banda, la variable escollida com a independent a l'estudi es tracta de la classe social, en la que s'ubica a l'enquestat a l'estructura de classe en funció de cinc divisions: alta, mitjana-alta, mitjana, mitjana-baixa i baixa. Es tracta també d'una variable ordinal i la trobem a la P42.

Cal aclarir que la nostra variable dependent no coincideix plenament amb el concepte d'identitat nacional, ja que aquest és molt més ample. La identitat nacional engloba també la consideració sobre el model d'estat, i, fins i tot, aquest concepte pot incloure estimacions des del municipi fins al món sencer. Per tant, la nostra variable escollida, la identitat etnoterritorial, seria un dels diversos components del concepte d'identitat nacional, la qual, concretament, s'interessa pel sentiment davant el valencianisme i/o l'espanyolisme.

Pel que fa a l'operativització, hem optat per reduir les categories de les variables emprades en l'estudi per tal d'augmentar les freqüències d'alguna categoria i així obtenir resultats més significatius. D'eixa forma quedaria, per una banda, la variable de classe social, que el propi qüestionari divideix en «classe alta, classe mitjana-alta, classe mitjana,

¹ Consultat a la fitxa tècnica de la base de dades.

classe mitjana-baixa i classe baixa», reagrupada, amb la unió de «classe alta» i «classe mitjana-alta», que rep el nom de «classe alta-mitjana-alta», i també amb la unió de «classe baixa» i «classe mitjana-baixa», que rep el nom de «classe baixa-mitjana-baixa»; la classe mitjana queda en la seua forma original.

I, per altra banda, la variable nominal de sentiment etno-territorial que, de forma original, la trobem dividida en «només valencià, més valencià que espanyol, igual, més espanyol que valencià, només espanyol i cap de les anteriors», és reagrupada per tal de convertir-se en variable ordinal i poder aportar resultats més representatius. D'aquesta manera, quedarien «només valencià» i «més valencià que espanyol» reunificades amb la etiqueta «preferentment valencià», de la mateixa forma que «només espanyol» i «més espanyol que valencià» quedarien reagrupades amb la etiqueta «preferentment espanyol»; mantenint «igual» de la mateixa forma.

En quant a les ferramentes utilitzades mitjançant el SPSS, aquestes són: taules creuades, freqüències, correlació, proves gamma i ANOVA. Les taules creuades les utilitzarem per esbrinar si hi ha relació entre ambdues variables i veure la distribució de freqüència de forma més clara; però, per tal de poder inferir els resultats de l'enquesta a la població valenciana, emprem la prova gamma, per saber el grau de relació entre les nostres dues variables. Pel que fa a la correlació, la emprem per conèixer la força i la direcció de la relació lineal entre el sentiment de pertinença etnoterritorial i la classe social, mentre que la prova d'ANOVA, la utilitzarem per comparar les mitjanes. Així som capaços de veure les diferents maneres amb les que les classes socials es relacionen amb la identitat etnoterritorial, bé siga a nivell general o a nivell més concret.

IV. ANÀLISI DE LES DADES I RESULTATS

En aquest apartat anem a fer una anàlisi de les dades que tenim i mostrar els resultats obtinguts. En primer lloc mostrarem les freqüències de la classe social i el sentiment etnoterritorial. A continuació, veurem quina és la identitat etnoterritorial dels enquestats en funció de la classe social a la que pertanyen. Continuarem amb els resultats de les proves gamma i la correlació entre les variables. Finalment farem la prova ANOVA i les proves post-hoc.

En aquestes taules podem observar les freqüències, és a dir, com es distribueix la població valenciana en classes socials, per una part, i quin és el seu sentiment identitari, per l'altra. Els resultats més rellevants que podem observar és que la classe mitjana i el sentiment identitari que iguala espanyolisme i valencianisme són les categories més nombroses amb quasi la meitat de la mostra.

Taula 1: Freqüència de la classe social

CLASSE SOCIAL	Freqüència	Percentatge
Baixa	88	4
Mitjana baixa	486	24
Mitjana	907	45
Mitjana Alta	417	21
Alta	120	6
Total	2017	100

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (a) Classe social.

Taula 2: Freqüència de la classe social agrupada en tres valors

CLASSE SOCIAL	Freqüència	Percentatge
Classe baixa/Mitjana baixa	574	28
Classe mitjana	907	45
Classe alta/Mitjana alta	537	27
Total	2017	100

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (b) Classe social.

Taula 3: Freqüència del sentiment d'identitat

IDENTITAT ETNOTERRITORIAL		Freqüència	Percentatge
	Només espanyol	325	16
	Més espanyol que valencià	191	9
Vàlids	Igual	1127	56
	Més valencià que espanyol	219	11
	Només valencià	30	2
Total		1892	94
Perduts	Cap anteriors	102	5
	Sistema	24	1
	Total	126	6
Total		2017	100

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (c) Identitat etnoterritorial.

Taula 4: Freqüència del sentiment d'identitat agrupada en tres categories

IDENTITAT ETNOTERRITORIAL		Freqüència	Percentatge
Vàlids	Sols espanyol/Més espanyol que valencià	516	26
	Tan espanyol com valencià	1127	56
	Sols valencià/Més valencià que espanyol	249	12
Total		1892	94
Perduts	Sistema	126	6
Total		2017	100

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (d) Identitat etnoterritorial.

Una vegada hem vist la distribució univariant, ens interessa veure quina és la relació entre les variables i la distribució en la seua relació. En la Taula 5, veiem com hi ha predominança al sentiment de pertinença dual que trasvassa la classe social, sent el valor «tant espanyol com valencià» la predominant en les dades globals així com en les de cada classe. Podem trobar les següents diferències a dintre dels grups: a la classe baixa hi ha un percentatge major d'identitat espanyola. Açò pot ser el resultat d'un creixement poblacional mitjançant la immigració i que la cultura d'integració és generalment castellana. La classe alta però, té un percentatge d'identitat sols valenciana superior, ja que han pogut accedir a una educació superior. També es pot donar perquè les classes més altes tenen les necessitats més bàsiques cobertes, per tant poden preocupar-se de qüestions més polítiques i socials.

Taula 5: Identitat etnoterritorial en funció de la classe social

Taula creuada CLASSE SOCIAL i IDENTITAT ETNOTERRITORIAL					
		Sols espanyol/Més espanyol que valencià	Tan espanyol com valencià	Sols valencià/Més valencià que espanyol	Total
Classe baixa/Mitjana baixa	Recompte	205	289	54	548
	% dintre de classe social	37,40%	52,70%	9,90%	100%
Classe mitjana	Recompte	207	530	104	841
	% dintre de classe social	24,60%	63,00%	12,40%	100%
Classe Alta/Mitjana Alta	Recompte	104	309	91	504
	% dintre de classe social	20,60%	61,30%	18,10%	100%
Total	Recompte	516	1128	249	1893
	% dintre de classe social	27,30%	59,60%	13,20%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (e) Classe social i identitat etnoterritorial.

Per tant, pel que fa als nostres objectius, ja tenim la resposta al principal, el qual pretenia conèixer la distribució de les classes socials en el sentiment etnoterritorial. En quant a si les classes baixes es senten més valencianes que espanyoles, les dades indiquen que no es així. Per últim, en quant a l'objectiu de que el sentiment etnoterritorial depen de la classe social necessitem fer altres operacions estadístiques.

La taula 6 ens confirma la correlació entre ambdues variables, tot i que aquesta correlació no és molt alta. Com hem vist al marc teòric, la classe social influeix en el sentiment de pertinença o identitat territorial, però no és un factor clau ni el més determinant, és per això que tot i existir aquesta correlació, no és massa significat.

Taula 6: Correlació entre el sentiment d'identitat i la classe social

CORRELACIONS	Rho de Spearman	Sentiment Identitat	Classe social
	Coefficient de correlació	1	0,149**
Identitat etnoterritorial	Sig. (bilateral)	.	0,000
	N	1897	1897
	Coefficient de correlació	0,149**	1
Classe social	Sig. (bilateral)	0,000	.
	N	1897	2018

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (f) Classe social i identitat etnoterritorial

En quant a la prova ANOVA, analitzant els seus intervals podem afirmar que la relació és significativa, tal i com es mostra en la taula 8 presentada a continuació. Però emprarem d'altres ferramentes vinculades per conèixer en detall la relació entre els diferents grups.

Taula 7: Prova ANOVA

ANOVA								
Identitat etnoterritorial					95% del interval de confiança para la mitjana			
	N	Media	Desviació estàndard	Error estàndard	Límit inferior	Límit superior	Mínim	Màxim
Classe baixa/Mitjana baixa	547	1,7249	0,63062	0,02696	1,6719	1,7778	1	3
Classe mitjana	841	1,8773	0,59574	0,02054	1,8369	1,9176	1	3
Classe alta/Mitjana alta	504	1,9744	0,62248	0,02773	1,9199	2,0288	1	3
Total	1892	1,859	0,62004	0,01425	1,8311	1,887	1	3

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (g) Classe social i identitat etnoterritorial.

La prova d'homogeneïtat de variàncies ens dona un valor de significació de 0,000, per la qual cosa rebutgem la hipòtesi nul·la, podem afirmar que existeixen mitjanes entre

els grups que són diferents entre si i, per tant, hem de realitzar les proves post hoc per a poder saber entre quins grups existeixen les diferències i com són aquestes.

Taula 8: Prova ANOVA 2

Identitat etnoterritorial	Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
Entre grups	16,832	2	8,416	22,384	0
Dins de grups	710,212	1889	0,376		
Total	727,043	1891			

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (h) Classe social i identitat etnoterritorial.

En realitzar les proves post hoc podem apreciar que, efectivament, existeixen diferències entre les tres classes socials en la seua relació amb el sentiment de pertinença etnoterritorial. Però, haurem de conèixer quines són eixes diferències.

Taula 9: Proves Post Hoc

POST HOC		HSD Tukey				
Variable dependent: Identitat etnoterritorial				Interval de confiança al 95%		
	(J) Classe social	Diferencia de mitjanes (I-J)	Error estàndard	Sig.	Límit inferior	Límit superior
Classe baixa/Mitjana baix	Classe mitjana	-,15239*	0,03368	0,000	-0,2314	-0,0734
	Classe alta/Mitjana alta	-,24948*	0,03786	0,000	-0,3383	-0,1607
Classe mitjana	Classe baixa/Mitjana baixa	,15239*	0,03368	0,000	0,0734	0,2314
	Classe alta/Mitjana alta	-,09709*	0,03454	0,014	-0,1781	-0,0161
Classe alta/mitjana alta	Classe baixa/Mitjana baixa	,24948*	0,03786	0,000	0,1607	0,3383
	Classe mitjana	,09709*	0,03454	0,014	0,0161	0,1781

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (i) Classe social i identitat etnoterritorial.

És el HSD de Tukey el que ens aporta la informació de que entre les classes alta, mitjana i baixa existeixen diferències atès que cap d'elles comparteix agrupació. Les dades indiquen que la classe alta-mitjana, alta, presenta un índex superiors d'identitat valenciana, mentre que les baixes són les que tenen una identitat mitjana més pròxima a l'espanyolitat

Taula 10: Subconjunts homogenis

SUBCONJUNTS HOMOGENIS	HSD Tukey a, b			
Identitat etnoterritorial		Subconjunt para alfa = 0.05		
Classe social	N	1	2	3
Classe baixa/mitjana baixa	547	1,7249		
Classe mitjana	840		1,8773	
Classe alta/mitjana alta	504			1,9744
Sig.		1	1	1

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (j) Classe social i identitat etnoterritorial.

En referència als objectius de partida i la pregunta d'investigació, podem afirmar que, mitjançant les proves realitzades i els resultats obtinguts, hem conegut com de determinant és la classe social en el sentiment de pertinença etnoterritorial; a nivell general, aquesta no és una variable determinant, encara que es troben algunes dades significatives al respecte.

Eixes dades fan referència als objectius general i específic. Per una banda, hem conegut com és la distribució del sentiment de pertinença etnoterritorial segons la classe social al territori valencià, veient com el sentiment espanyolista i/o centrista és majoritari en totes les reagrupacions de classe realitzades i, per altra banda, centrant-nos en l'objectiu específic, desmentim la idea de que les classes baixes presenten un grau major de valencianisme, són, de fet, les classes més altes les que presenten un sentiment valencianista més alt que les classes baixes.

V. CONCLUSIONS

A mode de conclusió, com hem vist al llarg de l'article la classe social no determina la identitat etnoterritorial. Tot i això, hem pogut veure com hi ha certa relació entre ambdues variables i, per tant, la classe social influeix en la identitat etnoterritorial encara que no de manera determinant. El nacionalisme és un element de les societats modernes i postmodernes molt complex i no segueix un únic patró, ja que no és estàtic i varia en funció del context històric, social i cultural. És per això que són moltes les variables que influeixen al sentiment de pertinença, la classe social entre aquestes, però en tenim de moltes altres, com pot ser l'edat, la ideologia, la província, la llengua, etc.

Al cas valencià, hem pogut observar com, de manera general, a les classes més baixes hi ha una tendència de caire més espanyolista que a les classes més altes. Tot i que majoritàriament també són més espanyolistes, presenten un percentatge més alt de valencianisme allunyat de posicions centralistes. El fet de que les classes altes tinguen un sentiment d'identitat valenciana superior es pot explicar perquè han pogut accedir a una educació superior, tanmateix, tenen les necessitats més bàsiques cobertes a diferència de les classes baixes i per tant poden preocupar-se de qüestions més polítiques i socials, aquelles no purament econòmiques.

No obstant això, la principal conclusió que traiem del nostre anàlisi és que en cada classe social l'opció predominant es la identitat dual. Podem establir una relació amb l'aportació Josep Vicent Marqués, de manera que el fet de que la identitat dual estiga àmpliament estesa pot enllaçar amb que existisca una «falsa» consciència, una identitat no escollida conscientment, la qual implica un ample alineament i conformisme en tant que no respon a una voluntat de les persones, sinó que estaria manipulada per una elit dominant d'acord als seus interessos. Eixe sentiment dual de sentir-se tan Espanyol com valencià pot respondre, en part, a la «fosca» consciència que implicaria un valencianisme merament nominal, front a un espanyolisme marcat. L'espanyolisme compta amb una organització política darrere, formada per un conjunt de Institucions burocràtiques estables, és a dir, està reforçada per la existència d'un Estat espanyol, mentre que el valencianisme no compta amb un Estat darrere. A més, al territori valencià existeix un bilingüisme territorial unilateral, de manera que existeix un territori monolingüe castellà i un altre bilingüe castellà-valencià. Podem parlar d'un bilingüisme social segons el qual existeix una llengua castellana alta (utilitzada en la comunicació formal) i una llengua baixa valenciana (utilitzada en la comunicació informal); per tant tenim com a resultat una diglòssia que s'evidencia en un procés de substitució lingüística. Tant l'existència d'un Estat com aquests processos lingüístics estan relacionats amb la «fosca» consciència en tant que son processos que travessen la consciència dels individus, però els interioritzen i condicionen el seu sentiment etnoterritorial.

De cara al futur, el nostra objecte d'estudi, és a dir les identitats etnoterritorials, s'emmarca en un context incert amb un creixement fort del nacionalisme espanyolista que contesta a l'auge de l'independentisme català, i que cada vegada més s'imposa sobre el clell de la classe. Per tant, aquest treball pot ser utilitzat per aprofundir sobre la qüestió nacionalista al País Valencià i fer front a aquest espanyolisme en augment que amenaça les bases socials de la democràcia representativa a l'Estat Espanyol. A més a més, considerem que caldria també incidir en la distribució de la identitat etnoterritorial entre les classes socials del País Valencià.

VI. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Aedo, Andrés. 2009. «Sobre la identidad nacional: clases sociales, política simbólica y hegemonía». en *Persona Y Sociedad* (XXIII): P. 71–89.
- Català Oltra, Lluís. 2007. «Teoría Social Sobre El Origen de La Nación: Puntos de Encuentro Entre Los Paradigmas Perennialista y Modernista. Etnosimbolismo y Otras Vías Eclécticas: La Hipótesis de La Continuidad-Intensificación.» *Congreso Español de Sociología*. Barcelona:1–24.
- Català Oltra, Lluís. 2012. «Fonaments de la identitat territorial amb especial atenció a la identitat nacional. El cas valencià: DISCURSOS POLÍTICS SOBRE LA IDENTITAT VALENCIANA entre els militants de base del Bloc, EUVP i PSPV-PSOE». Universitat d'Alacant.
- Català Oltra, Lluís. 2014. «Discursos polítics sobre la identitat territorial en els partits valencians d'esquerra i de centreesquerra». *Papers. Revista de Sociologia* 99(2):187–212.
- Castelló, Rafael. 1999. «Estructura Social i Nacionalismes. Les Bases Socials Dels Nacionalismes al País Valencià». Tesi Doctoral. Universitat de València.
- Castelló, Rafael. 2017. «Estats, Nacions i Societats. El Cas Valencià». *Debats. Revista de Cultura, Poder i Societat* 131(1):65–78.
- Flor, Vicent. 2009. *L'anticatalanisme al País Valencià: Identitat i reproducció social del discurs del Blaverisme*. València: Universitat de València.
- Flor, Vicent, ed. 2014. «De país a comunitat: valencianisme polític i regionalisme: dossier.» *Afers. Fulls de Recerca i Pensament* 79:613–18.
- Flor, Vicent, ed. 2015. *Un país nou: valencianisme, prosperitat i democràcia*. Primera edició. València, Espanya: Fundació Nexè.
- Fuster, Joan. 1962. *Nosaltres, els valencians*. Barcelona: Edicions 62. Fuster, Joan.
1976. *Un país sense política*. Barcelona: La Magrana.
- Hechter, M. 1978 «Group Formation and the Cultural Division of Labor» *American Journal of Sociology*, Vol. 84, No. 2. pp. 293-318
- Hobsbawm, E. 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Press Syndicate of University of Cambridge
- Miroslav. 1994. «La construcción de la identidad nacional: del grupo étnico a la nación moderna.» *Revista de Occidente* 161:45–60.
- Kostantaras, D. 2018. «Nationalism and Social Class.» *Studies on National Movements* No.5 pp. 1-16
- Marqués, Josep Vicent. 1974. *País Perplex*. València. Tres i Quatre.
- Martín Cubas, Joaquín. 2007. «La polémica identidad de los valencianos: a propósito de las reformas de los Estatutos de Autonomía.» *Working Paper* 258(Institut de Ciències Polítiques i Socials):46.
- Mezquida, Amadeu. 2015. *El Valencianisme Enfront Espanya. Una Anàlisi Estratègica*. Barcelona: Fundació Nexè.
- Piqueras, A. 1996. *La Identidad Valenciana. La Difícil Construcción de Una Identidad Colectiva*. Madrid: Escuela Libre Editorial.

- Piqueras, Juan and M. del Carmen Sanchís. 1992. «*L'Organització Històrica Del Territori Valencià*». València: Generalitat Valenciana.
- Reyes, Pascual. 2018. «Breve análisis a los paradigmas clásicos del nacionalismo.» *Universitas* 28:59–84.
- Viadel, Francesc. 2015. Anticatalanisme involució al País Valencià contemporani. Conseqüències socials i polítiques d'un moviment reaccionari. *La Transició a debat. I Congrés Nacional d'Història* València:1–24.
- Castelló, Rafael. 2000. «País perplex» o «La ideologia valenciana». València: Universitat de València.

ANNEX

Aquestes taules formen part de les proves estadístiques però no hem considerat que siguin necessaris per al nostre anàlisi i les aportem ací:

Taula 1: Estadístics d'associació (prova Gamma) entre la classe social i la identitat etnoterritorial

Mesures simètriques	Valor	Error estandarditzat asimptòtic	T aproximada	Significació aproximada
Ordinal por ordinal	0,23	0,034	6,573	0,000
N de casos vàlid	1893			

a. No es pressuposa la hipòtesi nul·la. b. Utilització de l'error estàndard asimptòtic que pressuposa la hipòtesi nul·la.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (a) Classe social i identitat etnoterritorial.

Taula 2: Prova d'homogeneïtat de variàncies

Prova d'homogeneïtat de variàncies	Identitat etnoterritorial			
	g1	g2	Sig.	
Estadístic de Levene	18,186	2	1889	0,000

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta Valenciana de Valors (2017). (b) Classe social i identitat etnoterritorial.